

Uudenkirjon sankarihaudat 12.6.2004 klo 13.00 muistotilaisuus.

Muistopuheen tilaisuudessa piti neurokirurgian prof. Matti Vapalahti Kuopiosta.

Hyvät ystävät entiset ja nykyiset Karjalan ja Uudenkirjon asujat. Kaikki olemme tällä paikalla kahdenlaisin tunnoin, kuin kotona ja samalla kuin vieraisissa, olosuhteiden ja historian voimien liikuttamina ja kuitenkin varmasti itsenäisiä päätöksiäkin tehden.

Moni meistä suomalaisista on tullut tänään tälle paikalle pyhiinvaellukselle, vanhaan kotiin, tai suvun kotiin, tai vain niin kuin minäkin; lapsuuden maisemaan vanhempien rakkauden ja työn tuomina. Lähdin näiltä sijoilta tasan 60 vuotta sitten, piilotin 12.6.1944 isän tekemän polkuauton hiekkaläjään, en ole tarkistanut sen nykyistä sijaintia vielä; en taida tietää paikkaakaan tarkasti. Virkamiehen lapsen juuret ovat syvällä vain henkisesti kasvumaassa, omaisuutta ei jää, se kulkee mielessä ja mukana, toisin kuin monella maahan kiinnittyneellä, jolla suku on asuttanut ja viljellyt paikkaa jo vuosisatoja. Isäni täyttäisi 100 vuotta parin viikon päästä. Oma tieni tänne on kulkenut tarkoituksellako vai ehkä vain vahingossa - en ole varma - ohi Uudenkirjon ja sen sankarihautojen. On hyvä että te uskirkkoiset, joiden läheiset ovat tällä maalla, olette jaksaneet tulla, yli vaikeitten vuosien, vihan ja epäluulon vuosinakin aina uudelleen ja uudelleen, hoitamaan näitä hautoja, muistoja omasta historiasta, omin käsin, aika usein ilman selvää tietoakaan miksi; enemmän tunteella kuin järjellä, rakentamaan, korjaamaan, kertomaan miten oli ennen.

Ihmisyteen kuuluu ihmisarvon kunnioitus, yhteisen historian tieto, työn ja edellisten sukupolvien kunnioitus. Hautausmaat kertovat lahjattomasti vieraalle sen, mitä on ollut ennen. ja vielä enemmän ne kertovat siitä miten on nyt. Ei ole vain tässä ja nyt, ei ole vain päivän kierto ja hetken ansio. On tulevaisuus, ja eilinen erottamattomina, tulevaisuus kuitenkin vaikutettavissa. On ihmisen pyrkimys hyvään, parempaan ja oikeaan. On uskollisuus ihanteille, yhteisille unelmille, viattomuudesta ja lapsesta meissä kaikissa. Heikkoja on suojeltava, myös hiljaisia ääniä ja kuiskausta jo olemasta. Pyhä on arka asia, joka helposti katoaa ilman sen hiljaista kokemista, joka on usein eneminkin arjen nöyrää kuuntelua kuin julistusta ja korulauseita ja helppoja lupauksia. Meillä ei ole tänäänkään muuta mahdollisuutta, kuin uskoa tämä meille arvokas asia, ja herkästi haavoittuva alue ja perinnöksi saatu pyhä paikka teidän haltuunne hyvät entisen Uudenkirjon nykyiset asukkaat, hoitakaa sitä meidän puolestamme - kuin ihminen ihmisen ikuista sielua - veli veljen.

Vajaat 65 vuotta sitten, marraskuussa vuonna 39, kun sota alkoi Neuvostoliiton hyökkäyksellä, Uuskirkko oli kukoistava yli 10.000 asukkaan pitäjä, valveutunut, voimakkaassa taloudellisessa nousussa, vielä tosin vahva agraariyhteisö, jossa kuitenkin muukin elinkeinoelämä oli lupaavasti monipuolistumassa. Vaikka sotaa osattiin odottaa, se silti alkoi yllättäen ja kunnolliseen evakuointiin ei ollut aikaa, karja ja kotieläimet yritettiin siirtää, mutta täällä se ei onnistunut - matka oli liian pitkä lumessa ja pakkasessa. Ihmiset sentään siirtyivät kaikki muuhun Suomeen, aluksi Itä-Hämeeseen, myöhemmin Satakuntaan ja sieltä vielä Länsi-Uudellemaalle. Suomalaisten puolustuksen lukko, Summa oli tästä Viipuriin ja Suomeen päin, se piti yli kaksi kuukautta, sitten linjat alkoivat taipua. Reservejä ei enää ollut ja maaliskuussa 40 solmittiin välirauha, jota kesti runsaan vuoden. Jatkosodan alettua kesäkuun lopulla 41, Suomi saavutti jo elokuuhun mennessä Uudenkirjon ja pian entisen rajan, johon joukot jäivät - Laatokan yläpuolella edettiin Syvärille, jolloin muodostui vuosien 41-44 asematolinja. Uuskirkkoiset palasivat suurin joukoin takaisin osin jo talvella ja keväällä 42 sodan ja kaksi liikkuneen rintaman tuhoamalle alueelle, aloittivat viljelyn, rakensivat armeijan avustuksella uudelleen asumuksiaan ja pian oli täällä noin 6.000 asukasta rauhan töissä. Tämä vaihe päättyi Neuvostoliiton suurhyökkäykseen kesäkuun 9. 1944. Isoäitini haudattiin Haminassa samana päivänä isän siunaamana ja kun hän 10.6.44 palasi takaisin Uudellekirkolle, ei alkavasta läpimurrosta rajalla ollut täällä vielä mitään tietoa, vaikka poliisit asiasta tiellä passintarkastuksessa kertoivat. Sunnuntaina 11.6.44 väki tuli vielä rajakylistä kirkkoon, jumalanpalvelus peruutettiin, sovitut 5 hautausta tehtiin. Evakuointimääräykset tulivat edellisenä yönä, ja kahdessa vuorokaudessa koko väestö evakuoitiin; mitään tavaraa ei taaskaan voitu ottaa autoihin, tavara jäi lojumaan tienvarsiin, 13.6. oli hyökkääjä Vammeljoki linjalla ja 17.6. koko pitäjän alue taas hyökkääjillä, - yhtään siviiliä ei nytkään pitäjään jäänyt.

Tämä lyhyt historian kertaus vain antamaan taustaa sille, että paikalle jossa nyt olemme muistelemassa oli vuoteen 44 mennessä haudattu jo 204 uuskirkkoista sankarivainajaa, osa muualle haudatuista oli jo tuotu lepoon muualta omiin multiin. Kaikkiaan kuoli sotavammoihin talvisodan aikana 112 ja jatkosodan aikana 324 Uudenkirjon ihmistä, joista siviiliuhreja 66 - sotilaita 380, yhteensä 436. Määrä on 9 % koko pitäjän miespuolisesta väestöstä vauvasta vaariin laskettuna. Koko maassa prosentti oli alle 5 % ja kohdistui tietysti murskaavana ikäluokkiin 1917 - 1924. Kaatuneitten määrä oli suurin Kannaksella (174) Laatokan Karjalassa (55) ja Itä-Karjalassa

(116), ja ajallisesti menetykset ajoittuivat ensinnäkin Talvisotaan, varsinkin sen loppuvaiheeseen, jolloin viimeisen sotakuukauden aikana Uudenkirkonkin kaatuneista menehtyi 90 %. Talvisodan käytäntö, pitää oman kylän miehet samoissa joukko-osastoissa, nosti taistelumoraalia, mutta oli tappioiden hetkellä ankara. Erillispataljoona 3 menetti pääosin Summassa 31, Jääkäripataljoona 1 ja muut erilliset pataljoonat ja ratsain liikkuvat URR ja HRR samoin 31, Rannikkotykistö 2 8 niissä palvelutta Uudenkirkon poikaa. Jatkosodan aikana raskaimmat tappiot liittyivät sekä kesän 41 hyökkäysvaiheeseen, että suurhyökkäyksen torjuntaan kesällä 44.

Oma isäni oli talvisodassa ensin evakuointi- ja siviilipuolustuksen tehtävissä, sitten lyhyen vaiheen Summassa komppanian päällikkönä helmikuun 16 päivän jälkeen. Hän katsoi tehtäväkseen kaiken epävarmuuden ja murheen keskellä tehdä myöhemmin jokaisesta kaatuneesta henkilökohtainen edes yhden sivun ja kuvan mittainen kertomus eletystä, usein vain 20 vuoden elämästä, ensin talvisodan uhreista 1942, sitten 1945 jatkosodan kaatuneista. Yhden kuvauksen haluaisin esittää 22-vuotiaana kaatuneesta alikersantti Aaro Ensio Hietasesta "joka oli niitä, jotka pelkällä olemuksellaan luovat ympärilleen lämpöä ja hyväntuulisuutta, joka karehti hymynä usein hänen kasvoillaan. Kaikki kaunis kiinnitti hänen mieltään, ja näkyy kirjeissä kotiin". Hän palveli suojajoukoissa rajan pinnassa ja kertoo 16.1.40 "isä hyvä, sain kirjeenne ja tuntuu mukavalta tietää missä olette. Sodan alkaessa tykkituloella naapurin puolelta tuntui aluksi oudolta, mutta pian siihen tottui, olimme puoli päivää kotipihassakin, mutta ei tullut vastaan se kodin lämpö joka teihin liittyy kun en nähnyt ketään teistä siellä. Kotikoivut sentään tuntuivat kertovan terveisiä. Sinne se oli jätettävä kotiranta. Uskon että vielä koittaa onnen kevät vaikka uhreja nyt vaatiikin. Emmehän kuitenkaan tiedä mikä on määränpää kullakin, tänään olemme, huomenna emme."

Tätä matkaa ja puhetta valmistellessani olen käynyt läpi isäni papereita, kirjeitä, kuvia ja muistoja, paljon on säilynyt, paljon on matkalla hävinnyt. Laatikon pohjalta löytyi muutama päivä sitten vielä pieni kirjekuori, jossa on ilmeisesti veljelle, Sortavalan kappalaiselle Veikko sedälle käteen annettu kirje, jossa päiväys 16.2.40: "Veikko, jos en tältä retkeltäni palaa, lähetä tämän sisällä oleva kortti vaimolleni" ja uudella kynällä edellisen alla. "Palasin! Ei tarttenut Veikon lähettää" ja kovin käytetyn näköisen kuluneen kuoren sisällä viimein tervehdys postisiirtokortin selkäpuolella. "Minä tiedän lunastajani elävän, ja viimeisenä hän on seisova multieni päällä. (Job 19:25) Rakkaat terveiset Topi" Tämän lauseen ensimmäinen virke on isän hautakiveen hakattuna Joutsenossa, Kotisuomessa. Ihmettelin kun äitini ei tarvinnut yhtään tekstiä miettiä.

Olen viime vuosina koettanut ymmärtää tuon lauseen sisältöä, jota sotaan menevä kuolemaa ajatteleva isä, puoliso ja pappi halusi itsestään ja elämästään jäävän tärkeimpänä jäljelle. Olen nähnyt maailmaa melken 40 vuotta enemmän kuin hän ja olen jo 7 vuotta vanhempi kuin hän kuollessaan. Kuolemaakin olen nähnyt työni takia läheltä enemmän kuin hän. Jobin merkityksen etiikalle tiedän, hyvät teot eivät meitä auta Jumalan edessä, hän ei niitä tarvitse; ihmiset vain. Tämänkin oppi Job nuorelta ystävältään, kun vanhojen neuvot raukesivat. Vielä näemme Uudenkirkon kävijät kuin kuvastimessa - voisiko olla niin että sekin riittäisi, että nämä haudat ja niihin liittyvät muistot kertoisivat meille jotain tärkeää meistä itsestämme ja siitä mitä ihmisinä olimme ja olemme ja voisimme olla.

Matti Vapalahti on Uudenkirkon viimeisen kirkkoherran Topi Vapalahden poika.

Uudenkirkon sankarihautausmaalle pystetyn Rauhan viita -muistomerkin äärelle oli 12.6.2004 kokoontunut arviolta noin 350 henkeä viettämään muistohetkeä. Vanhin oli 91 -vuotias, nuorimmat pari viikkoa vaille 11. Tunnelma tiiviydessään oli lähes käsin kosketeltava. Moni muisteli aikaa 60 vuotta sitten.
Eeva Juusti